

Макогон Ю. В.
д-р екон. наук, професор
Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Україна;
Мартиненко О. В.
аспірант
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Вітчизняна деревообробна промисловість – це перспективна експортоорієнтована галузь національної економіки. За площею лісового покриття Україна посідає 9 місце в Європі (лісовий фонд становить 10,4 млн. га), за запасами деревини – 6 місце (лісистість території – 15,9%). Резерв Державного агентства лісових ресурсів України на 1 га складає 240 м³ (7 місце в Європі, для порівняння, у Польщі – 219 м³, в Білорусі – 183 м³, Швеції – 119 м³) [1]. Ринок деревообробної промисловості України відповідає умовам безпечної конкуренції, де функціонують великі підприємства – частка яких становить 0,1%, середні – 5,6% та малі – 94,3%. Україна перебуває на 27 місці серед найбільших експортерів продукції з деревини. У 2019 р. обсяг реалізованої продукції підприємствами галузі становив 34,6 млрд. грн., попит зовнішніх ринків у 2019 р. – 1400,7 млн. дол. США, зазначимо, що експорт деревообробної галузі має позитивну динаміку до зростання на 74,8% за період 2008-2019 рр. Зросла частка експорту деревини та виробів з неї у сукупному експорті із 1,2 % у 2008 р. до 2,8 % у 2019 р. [2], що свідчить про значний потенціал розвитку ринку деревообробної промисловості.

Деревообробна промисловість України характеризується значними конкурентними перевагами на світовому ринку продукції з деревини, найперспективнішими індустріями промисловості є наступні: виготовлення виробів з деревини, оброблення деревини та виробництво меблів. Основу товарної структури експорту до країн ЄС становлять: деревина і вироби з неї – 68,0 %, меблі – 23,0 %, папір та картон – 7,0 %, друкована продукція – 1,0 %. 81,7 % експорту було здійснено до Польщі – 28,5 %, Румунії – 12,5 %, Німеччини – 12,0 %, Угорщини – 6,1 %, Італії – 5,8 %, Австрії – 4,0 %, Литви – 3,8 %, Словаччини – 3,1 %, Чехії – 3,0 %, Бельгії – 2,9 % [2]. Разом з тим, вітчизняна деревообробна промисловість забезпечує екологічно-збалансований розвиток країни та відіграє значну роль в інтеграції експортоорієнтованих підприємств до глобальних ланцюгів доданої вартості.

Площа лісів ЄС становить 182 млн. га (5,0% від світового показника), вони покривають 43,0% загальної території Євросоюзу, за чверть століття показник зріс на 5,2%, середній приріст на рік дорівнює 0,2% [3]. Країни ЄС керуються наступними нормативно-правовими актами щодо використання деревини та менеджменту лісовими ресурсами [3]:

- Лісова стратегія ЄС (20.09.2013 р.), у документі розроблено перелік дій до 2030 р., ключовим аспектом є шлях до «зеленої економіки», головною метою якої є отримання економічної вигоди від деревообробної промисловості при оптимальному збереженні лісових ресурсів. Головними засадами лісової стратегії є: безпечне та стале використання лісу, продуктивність внеску лісових ресурсів в економічний прогрес та зростання, всезагальна відповідальність за ведення сільського господарства.

- «Правозастосування, управління і торгівля в лісовому секторі» (FLEGT) – перелік дій із боротьби з незаконними рубками і пов'язаної з ними торгівлею (2003 р.).

- Європейські Правила заготівлі деревини (EUTR) – мають на меті заборону торгівлі на ринку ЄС незаконно заготовленої деревини та продукції з неї.

- Зелена книга про захист лісів в ЄС (2010 р.), основною функцією якої є регулювання політичних рішень стосовно кліматичних змін, їх вплив на лісові ресурси, тощо.

Кожна країна-член ЄС має національну програму з охорони лісів National forest programmes (NFP). Більшість країн реалізують програми у межах відповідного міністерства, проте є і такі як: Латвія чи Іспанія, де за виконання програми відповідає парламент чи рада міністрів. Менеджмент лісовими ресурсами здійснюють підприємства державної форми власності.

Поруч із державними програмами, ЄС впроваджує різноманітні програми з інспекції та спостереження за лісовими ресурсами та угіддями. Наприклад, першим був проект ICP Forests (1985 р.), котрий мав на меті постійний моніторинг стану лісів в Європі; слід зазначити і систему FutMon, вона становить посилену програму аналізу лісів та постійну глобальну сітку моніторингу [3].

Розглянемо технічні заходи регулювання у галузі торгівлі товарами деревообробної промисловості країнами ЄС, вони включають наступні форми контролю [4]:

1. Електронні системи відстеження руху лісових ресурсів та контроль їх походження, країни ЄС використовують зазначені системи з метою забезпечення прозорості ведення зовнішньоекономічної

діяльності та, відповідно, ефективного розвитку експортного потенціалу підприємств. Стаття 294 Угоди про Асоціацію України та ЄС, вказує на зобов'язання сторін сприяти торгівлі сталою та законною лісовою продукцією (якщо аспект сталості відповідає вимогам міжнародної лісової сертифікації, то законність заготівлі узгоджується із законодавством країни-імпортера товару. Законодавчим актом у країнах ЄС є Європейські Правила заготівлі деревини (EUTR), у відповідності до правил, обов'язковим для суб'єктів ЗЕД є впровадження та дотримання систем контролю законності походження деревини та виробів з деревини. Наприклад, програма обліку та контролю руху деревообробної продукції у Швеції являє централізовану систему даних про договори між власниками деревини, покупцями, експедиторами, суб'єктами ЗЕД та незалежними організаціями, котрі визначають якість та ґатунок деревини. Програма забезпечує маркування деревини та гарантує законність походження лісових ресурсів постійними та перевіреними лісокористувачами [4].

2. Програми проходження обов'язкової сертифікації сировини, головними з них є: FSC (the Forest Stewardship Council) та Програма підтримки лісової сертифікації (the Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC)).

Досвід країн ЄС демонструє, що за умови правильної, узгодженої державної політики та з підтримкою бізнесу, можливо, щонайменше досягти скорочення вирубки лісу, а, як максимум, – сформувати та впровадити довгострокову високоефективну та дієву стратегію розвитку експортного потенціалу деревообробної промисловості. З 01.11.2015 р. в Україні вступив у дію закон № 3246 «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» щодо заборони до 2025 р. експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді, деревних порід, крім сосни (вступила в дію 01.01.2017 р.). Вищезазначений законопроект спричинив незадовільну реакцію країн-імпортерів деревини ЄС, оскільки мораторій є обмеженням вільної торгівлі та суперечить міжнародним зобов'язанням України в рамках СОТ та Угоди про асоціацію з ЄС (Ст. 35). У країнах ЄС відсутні обмежувальні заходи (мораторій) на експорт деревини та вирубку лісів, а світовий досвід свідчить, що використання вищезазначених заходів може слугувати лише як екстрений механізм на короткостроковий період часу.

Разом з тим, запроваджений мораторій не досяг своєї мети в частині захисту вітчизняних лісів від вирубок, варто зауважити, що у довгостроковому вимірі мораторій може мати значно гірший вплив, оскільки він не вирішує економічних та екологічних питань і може сприяти гальмуванню розвитку ринку деревини України та впровадженню галузевих реформ. Таким чином, запропоновано комплекс пропозицій та рекомендацій для розвитку експортного потенціалу підприємств деревообробної галузі України: 1) Формування комплексу заходів для покращення торгово-економічного співробітництва України та ЄС у сфері експорту продукції деревообробної промисловості, використовуючи європейське законодавство у сфері ЗЕД для спрощення торговельних перешкод та нівелювання бар'єрів від суб'єкта ЗЕД до кінцевого споживача товару. 2) Модернізація програм технічного регулювання електронного обліку деревини та позбавлення повторів у галузі державного моніторингу за відповідністю експортованого товару деревообробної промисловості через об'єднання систем електронного обліку деревини, підтримки управлінських рішень та інформаційної системи. 3) Створення ефективної політики регулювання вітчизняного ринку сировинних ресурсів, що гарантуватиме рівноправні умови та правила здійснення підприємницької діяльності для юридичних суб'єктів усіх форм власності та передбачатиме відсутність перешкод входження на ринок сировини суб'єктами ЗЕД. 4) Стимулювання участі вітчизняних установ технічного регулювання у Європейських та міжнародних виставках та форумах, з метою налагодження інформаційного обміну у галузі ринкового нагляду держави за суб'єктами деревообробної промисловості. 5) Формування сприятливого інвестиційного клімату України, створення спеціальних інвестиційних зон (СІЗ), з метою залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у вітчизняну деревообробну промисловість для зростання високотехнологічного та ефективного виробництва деревообробної галузі.

Таким чином, забезпечення формування ефективного механізму підтримки та захисту українських підприємств деревообробної галузі слугуватиме зростанню ефективності зовнішньоекономічної діяльності, зміцненню конкурентних позицій, що сприятиме розвитку експортного потенціалу та модернізації вітчизняної деревообробної промисловості.

Література:

1. Публічний звіт державного агентства лісових ресурсів України за 2019 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/lis-zvit-2019-pdf.pdf (дата звернення 12.03.2020).
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 12.03.2020).
3. Беленков А. Защищаемо ліси: як адаптувати європейський досвід в Україні. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2017/06/21/7067490/>. (дата звернення 10.03.2020).
4. Дейнеко Л., Кушніренко О., Зарудна О. Деревообробна галузь: як захищати та розвивати. URL: <https://voxukraine.org/uk/derevoobrobna-galuz-yak-zahishhati-ta-rozvivati/> (дата звернення 10.03.2020).